

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
Grigol Robakidze University

ხელნაწერის უფლებით
With the right of manuscript

ნიკოლოზ ფიცხელაური
Nikoloz Pitskhelauri

ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის
პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო
კანონმდებლობებთან

Problems of Harmonization of the Georgian Arbitrary Legislation with
the EU and International Legislation

სპეციალობა: სამართალი
Specialty: Science of Law

დისერტაცია წარმოდგენილია სამართლის დოქტორის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
Thesis is presented for obtaining of the Dr. of Law Academic Degree

რ ე ზ ი უ მ ე
Abstract

თბილისი
Tbilisi

2015

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ნიკოლოზ ფიცხელაური

ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის
პრობლემები ევროკავშირის ქვეყნებისა და საერთაშორისო
კანონმდებლობებთან

სპეციალობა: სამართალი

დისერტაცია წარმოდგენილია სამართლის დოქტორის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

რეზიუმე

თბილისი

2015

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:
ვალერი ხრუსტალი

სამართლის დოქტორი,
პროფესორი

ოფიციალური შემფასებლები (ოპონენტები):

ზურაბ ძლიერიშვილი - გრიგოლ რობაქიძის სახელობის
უნივერსიტეტის პროფესორი

რომან შენგელია - გურამ თავართქილაძის სასწავლო
უნივერსიტეტის პროფესორი

დისერტაციის დაცვის თარიღი გამოქვეყნდება უნივერსიტეტის
ვებ-გვერდზე www.gruni.edu.ge.

დისერტაციის დაცვა შედგება გრიგოლ რობაქიძის სახელობის
უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის საატესტაციო - საექსპერტო
კომიტეტის სხდომაზე.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია გრიგოლ რობაქიძის
სახელობის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში (თბილისი, ჯანო
ბაგრატიონის ქ. #6)

სარჩევი

შესავალი.....	5
საკვლევი პრობლემატიკა და კვლევის აქტუალობა:.....	5
კვლევის მიზანი	7
კვლევის ამოცანები.....	7
ნაშრომის ჰიპოთეზა.....	8
ლიტერატურის მიმოხილვა და თეორიულ-პრაქტიკული კონტექსტი.....	8
მეთოდოლოგია და კვლევის აღწერა.....	9
კვლევის შედეგები	10
ნაშრომის მეცნიერული სიახლე.....	11
ნაშრომის სტრუქტურა და ზოგადი შინაარსი	12
დასკვნები და რეკომენდაციები	17
ბიბლიოგრაფია.....	32

შესავალი

საქართველოში ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში აქტიურად მიმდინარეობს რეფორმები. ვითარდება ეკონომიკურ - სამართლებრივი ურთიერთობები. აღნიშნული პროცესების სრულფასოვნად წარმართვისთვის ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორია სამართლებრივი ინტეგრაცია. მეწარმეებისა და უცხოელი ინვესტორებისთვის მეტად მნიშვნელოვანია მოწესრიგებული, საერთაშორისო სტანდარტებისა და მოთხოვნების შესაბამისი კანონმდებლობის არსებობა. ამ მხრივ, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს დავის გადაწყვეტის ეფექტური სისტემის დამკვიდრებას, რომელიც მიმზიდველი ბიზნესგარემოს შექმნას შეუწყობს ხელს. ეკონომიკური ურთიერთობების ნიადაგზე წარმოშობილი კონფლიქტების მოგვარების ალტერნატიული მეთოდებიდან არბიტრაჟი ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული და ეფექტურია. მისი გაძლიერება მეწარმეობის, ეკონომიკური სფეროს წინსვლისა და ამ პროცესის დროს წარმოშობილი დავების ეფექტურად გადაწყვეტის ერთ-ერთი უპირველესი წინაპირობაა.

საკვლევი პრობლემატიკა და კვლევის აქტუალობა:

აღნიშნული თემის არჩევა მისმა აქტუალობამ განაპირობა. ჯერ კიდევ „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტზე მუშაობის დროს, იუსტიციის სამინისტროში გერმანელმა ექსპერტებმა ჩაატარეს „ტრენინგები“, სადაც სწორედ საარბიტრაჟო კანონმდებლობის დახვეწასა და საერთაშორისო სამართლის ნორმებთან მისი ჰარმონიზაციის აუცილებლობაზე გამახვილდა ყურადღება. ამერიკის შეერთებული შტატების დეპარტამენტი 2013 წლის საინვესტიციო გარემოს შესახებ შემუშავებულ დოკუმენტში საქართველოს ურჩევს, რომ არბიტრაჟი დაინერგოს, როგორც დავის გადაწყვეტის უპირატესი მეთოდი საქართველოში, ეს კი მეტად რთულად განსახორციელებელი იქნება, თუ საარბიტრაჟო

კანონმდებ-ლობისა და არბიტრაჟების განვითარების დონე შესაბამისობაში არ იქნება აღნიშნულ მოთხოვნასთან.

ამჟამად, საქართველოში არბიტრაჟებთან დაკავშირებული პროცესი მანკიერად ვითარდება. თითქმის ყველა მსხვილ ორგანიზაციასთან (სამშენებლო, საბანკო, საკრედიტო) არსებობს პატარ-პატარა არბიტრაჟები. პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ ამ არბიტრაჟებს, ფაქტობრივად, არ გააჩნიათ მაკონტროლებელი ორგანო, დაკავშირებულნი არიან აღნიშნულ ორგანიზაციებთან და წარმოადგენენ ე. წ. „ჯიბის არბიტრაჟებს,” რომელთა გადაწყვეტილებაც, უმეტეს შემთხვევაში, მიკერძოებულია. ეს პრაქტიკა ანგრევს საარბიტრაჟო ინსტიტუტს საქართველოში და ნდობას უკარგავს დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ მეთოდებს. პრობლემურია, აგრეთვე, არბიტრაჟებისა და სასამართლოების ურთიერთობა და კანონმდებლობაში მრავლად არსებული ხარვეზიც, რაც ერთიანობაში შეუძლებელს ხდის არბიტრაჟის, როგორც ქვეყნის ეკონომიკისა და ინვესტიციების მოზიდვისთვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ინსტიტუტის, სრულფასოვან განვითარებას.

საქართველო აქტიურად უნდა ჩაერთოს საერთაშორისო ორგანიზაციათა ინტეგრაციის რთულ პროცესში. მიგვაჩნია, რომ ქართული კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პროცესის გაგრძელება საერთაშორისო ნორმებთან კიდევ უფრო შეუწყობს ხელს მის დახვეწასა და განვითარებას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ მითითებული საკითხების კვლევა უაღრესად აქტუალური და პრაქტიკული ღირებულების მქონეა. მსოფლიო ეკონომიკურ პროცესში საქართველოს ინტეგრაციის ხარისხის ზრდასთან ერთად მისი როლი და მნიშვნელობა ქართველი იურისტებისათვის უფრო საგრძნობი გახდება.

ჩვენი კვლევა სწორედ ზემოთ აღნიშნული პრობლემების გადაჭრის გზების ძიებას ემსახურება.

კვლევის მიზანია:

1. წარმოაჩინოს არბიტრაჟის მნიშვნელობა თავისუფალი ბაზრისა და საბაზრო ეკონომიკის პირობებში.
2. გამოკვეთოს არბიტრაჟის სრულფასოვანი ფუნქციონირებისთვის ხელშემშლელი ფაქტორები და განსაზღვროს მათი დაძლევის გზები.
3. ჩამოყალიბდეს მეცნიერულად დასაბუთებული თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე რეკომენდაციები, რომლებიც ხელს შეუწყობს საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფასა და საერთაშორისო ნორმებთან მის ჰარმონიზაციას.
4. გამოავლინოს საქართველოში დამკვიდრებული, არბიტრაჟებთან დაკავშირებული, მანკიერი პრაქტიკისა და რეალობის გამომწვევი მიზეზები და განისაზღვროს მათი აღმოფხვრის გზები.

კვლევის ამოცანებია:

1. დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებების განვითარებისა და ამ გზაზე წარმოშობილი პრობლემების გადაჭრის მეთოდების ისტორიული გაანალიზება;
2. საქართველოსა და სხვა ქვეყნების სასამართლო პრაქტიკის შედარებითი ანალიზი;
3. სხვადასხვა რელევანტური მონაცემის შეჯერება და გაანალიზება;
4. დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ საშუალებებთან დაკავშირებული საქართველოსა და საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმატიული აქტებისა და ინსტიტუტების შედარებითი ანალიზი და ძირითადი ტენდენციების განსაზღვრა;
5. დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ საშუალებების განვითარებასთან დაკავშირებით საქართველოში არსებული უარყოფითი მოვლენების შესწავლა და ანალიზი;

6. საქართველოში დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ საშუალებებთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ბაზისა და სახელმწიფოს პოლიტიკის შესწავლა და შეფასება;
7. საქართველოს კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზების გაანალიზება;
8. საერთო სასამართლოებისა და არბიტრაჟების ურთიერთდამოკიდებულებაში არსებული ძირითადი პრობლემების გამოვლენა;
9. საქართველოს კანონმდებლობაში და პრაქტიკაში არსებული პრობლემების აღმოფხვრის მიზნით მეცნიერული დასკვნების ფორმულირება და პრაქტიკული რეკომენდაციების შემუშავება.

ნაშრომის ჰიპოთეზა:

1. საქართველოში არბიტრაჟის ეფექტური ფუნქციონირებისთვის ერთ-ერთი ხელშემშლელი ძირითადი ფაქტორია საარბიტრაჟო კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზები.
2. არბიტრაჟისადმი ნდობის დაბალი მაჩვენებელი გამოწვეულია საკანონმდებლო და სასამართლო დონეზე მისი დამოუკიდებლობის ხარისხის შეზღუდვით.
3. არბიტრაჟებთან დაკავშირებული მანკიერი პრაქტიკა ყალიბდება შესაბამისი, საერთო კონტროლის მექანიზმის არარსებობის გამო.

ლიტერატურის მიმოხილვა და თეორიულ-პრაქტიკული კონტექსტი:

კვლევის პროცესში შესწავლილ იქნა სამოქალაქო სამართალში, ჰუმანიტარული პროფილის სხვა მეცნიერებებში, საარბიტრაჟო და სამედიატორო ინსტიტუტებთან დაკავშირებული ქართველი და უცხოელი მკვლევარების სამეცნიერო ნაშრომები, სახელმძღვანელოები, პუბლიკაციები. ქართულენოვანი ნაშრომებიდან, მიუხედავად მათი სიმწირისა, აღსანიშნავია ზ.

გაბისონიას, ს. გამყრელიძის, გ. გიორგაძის, ლ. გოთუას, გ. ცერცვაძის, თ. ზამზახიძის, ალ. იოსელიანის, თ. ლილუაშვილის, მ. ცისკაძის, გ. დავითაშვილის, პ. ბინდერის, ს.მ. ოსტერმილერისა და სხვათა პერიოდული გამოცემები და მონოგრაფიები.

უცხოელი ავტორებიდან გამოვყოფთ N. Andrews, M. Roberts, P. Sanders, G. Born, S. R. Cole, S. Kroll, S. Gabriel, A. Pointon, C. Wallgren, A. Lionnet, R. A. Schütze, A.Ю. Бышев და სხვათა ნაშრომებსა და კვლევებს.

ნორმატიულ ბაზად გამოყენებულ იქნა არბიტრაჟებთან დაკავშირებული შესაბამისი საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები, ასევე სტატისტიკური მასალა, ინტერნეტ რესურსი, ქართული და უცხოური სასამართლო პრაქტიკა და სხვა.

შევისწავლეთ ნიუ-იორკის, ევროპის, ჟენევის და სხვა კონვენციები, UNCITRAL - ის მოდელური კანონი, მსოფლიოს სხვადასხვა წამყვანი არბიტრაჟის წესდება და რეგულაცია, IBA - ს ეთიკის კოდექსი და დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ მეთოდებთან დაკავშირებული რეკომენდაციები.

მეთოდოლოგია და კვლევის აღწერა

კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია, როგორც ზოგად-მეცნიერული, ასევე კერძო მეთოდები: ისტორიული, შედარებით-სამართლებრივი, სტატისტიკური, დოკუმენტური და სხვა. ნაშრომში ძირითადად გამოყენებულია ლოგიკური ანალიზი, წარმოდგენილია ინფორმაციულ-შემეცნებითი და შედარებით-სამართლებრივი ასპექტები. ამასთან, კვლევა ხორციელდება ანალიტიკური მეთოდების გამოყენებით. რამდენადაც მსჯელობის საგანი პრაქტიკული საკითხებია, ნაშრომში განხილულია სასამართლო პრაქტიკა. შედარებითი ანალიზის შერჩევისათვის

გამოყენებულია იმ სახელმწიფოთა კანონმდებლობა და პრაქტიკა, რომლებსაც არბიტრაჟებთან დაკავშირებით დიდი ტრადიციები და გამოცდილება აქვთ. ნაშრომთან დაკავშირებით ქართული სასამართლოს პრაქტიკა შედარებით მწირია, თუმცა კვლევის საგანი მნიშვნელოვანად აქტუალურია იმ ქვეყნისთვის, რომელიც მიზნად ისახავს დასავლეთის სახელმწიფოებთან ეკონომიკურ და სამართლებრივ ინტეგრაციასა და ევროპის კავშირში გაწევრიანებას. განზოგადებულია საქართველოს სასამართლოების აქამდე არსებული პრაქტიკა.

კვლევაში გათვალისწინებულია ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით განსაზღვრული რეკომენდაციები ქართული კანონმდებლობის საერთაშორისო ნორმატიულ აქტებთან მაქსიმალური ჰარმონიზაციის თაობაზე. ამ ფონზე საფუძვლიანად შევისწავლეთ ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობა, გავეცანით პრაქტიკას, მონაწილეობა მივიღე სხვადასხვა საერთაშორისო კონფერენციაში, გამოყვავით ძირითადი თავისებურებანი და ის დამბრკოლებელი გარემოებები, რაც ხელს უშლის საარბიტრაჟო ინტიტუტის განვითარებას საქართველოში. პარალელები გავავლეთ საერთაშორისო კანონმდებლობებთან, შევისწავლეთ სპეციალური ლიტერატურა და ანალიტიკური მასალა და საერთაშორისო პრაქტიკის გაანალიზების გზით და ქართული რეალობის გათვალისწინებით მივაგენით გარკვეული ხარვეზების აღმოფხვრის გზებს.

კვლევის შედეგები

1. კვლევის შედეგად გამოვლინდა იმ ზოგადი და სპეციალური ფაქტორების ერთიანობა, რომლებიც გავლენას ახდენს საარბიტრაჟო და სამედიატორო ინსტიტუტების ეფექტურად ფუნქციონირებაზე.

2. გამოიკვეთა საკანონმდებლო და პრაქტიკული ხარვეზები, მომზადდა კონკრეტული წინადადებები „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილებების შეტანის მიზნით, რაც კვლევის სიახლეა და, ამავე დროს, პრაქტიკული მნიშვნელობაც აქვს.

3. საერთაშორისო პრაქტიკისა და გამოცდილების შესწავლის საფუძველზე შემუშავდა რეკომენდაციები, რომლებიც მიმართულია საარბიტრაჟო და სამედიატორო ინსტიტუტებისთვის ნდობის აღდგენისა და განვითარების, მათი პოპულარიზაციისა და ეფექტური ფუნქციონირების ხელშეწყობაზე.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე

კვლევა ჩვენი მოკრძალებული მცდელობაა შეგვექმნა მასალების, ანალიზის, დასკვნებისა და რეკომენდაციების სისტემატიზებული ერთობლიობა, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას კანონშემოქმედებითი და პრაქტიკული მიმართულებით, სასწავლო - საგანმანათლებლო თვალსაზრისითა და დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ საშუალებებთან დაკავშირებულ სამეცნიერო-კვლევით საქმიანობაში. ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით ნაშრომის მეცნიერული სიახლეებია:

1. პირთა თანასწორობაზე დამყარებული კერძო ხასიათის ქონებრივი დავების გადაწყვეტისას, ქართული და უცხოური სასამართლო პრაქტიკისა და საკანონმდებლო ბაზის შესწავლა-გაანალიზების საფუძველზე წარმოჩნდა მედიაციისა და არბიტრაჟის უპირატესობა საერთო სასამართლოებთან შედარებით.

2. განისაზღვრა არბიტრაჟებისა და საერთო სასამართლოების ურთიერთდამოკიდებულების ძირითადი ასპექტები და გამოვლინდა ხარვეზები, რომლებიც პირდაპირ კავშირშია საარბიტრაჟო ინსტიტუტის განვითარებასთან საქართველოში და დაისახა მათი აღმოფხვრის გზები.

3. სადისერტაციო ნაშრომში განხილული და გაანალიზებულია საქართველოს საკანონმდებლო სივრცეში მიმდინარე სიახლეები და ცვლილებები, მეცნიერულადაა წარმოჩენილი მათი როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი მხარეები. საერთაშორისო კანონმდებლობებისა და ნორმატიული აქტების საფუძვლიანად შესწავლის ფონზე წარმოდგენილი და დასაბუთებულია შესაბამისი რეკომენდაციები საქართველოს საარბიტრაჟო კანონმდებლობის საერთაშორისო ნორმებთან მაქსიმალური ჰარმონიზაციის აუცილებლობასთან დაკავშირებით.

4. ნაშრომში საფუძვლიანად არის შესწავლილი საქართველოსა და სხვა ქვეყნების საარბიტრაჟო საკანონმდებლო აქტები და სასამართლო პრაქტიკა. გავლებულია პარალელები და გამოკვეთილია თავისებურებანი. გაანალიზებულია ქართული რეალობა, აღნიშნულია არბიტრაჟთან დაკავშირებული პრობლემების გამომწვევი ძირითადი მიზეზები და განსაზღვრულია მათი დაძლევის გზები.

ნაშრომის სტრუქტურა და ზოგადი შინაარსი

ნაშრომი შედგება ხუთი თავისგან. პირველი თავია შესავალი, სადაც გადმოცემულია კვლევის აქტუალობა, მისი მნიშვნელობა, მიზნები და ამოცანები. წარმოდგენილია მეთოდოლოგიური საფუძვლები და ჰიპოთეზა.

მეორე თავში ზოგადად განხილულია დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებები, როგორებიცაა, მედიაცია და არბიტრაჟი. ასევე მოკლედ არის დახასიათებული დავის გადაწყვეტის სხვადასხვა ახალი საშუალებაც. თავდაპირველად, შევხებით მედიაციის ინსტიტუტთან დაკავშირებულ საკითხებსა და არსებულ პრობლემებს. მიმოვიხილეთ მედიაციის ცნება, სახეები, მისი ძირითადი დადებითი და უარყოფითი მხარეები. გავეცანით სამედიატორო შეთანხმების არსს და მის თავისებურებებს,

მედიატორების არჩევის წესებსა და სტანდარტებს. გამოვკვეთეთ ზოგიერთი პრობლემა, რომელიც ძირითადად მედიაციის არასავალდებულო ხასიათიდან მომდინარეობს. დავასაბუთეთ მედიაციის აუცილებლობა, მისი აქტუალობა და მნიშვნელობა საქართველოსთვის, შევხებით იმ ტენდენციებს, რომლებიც ბოლო დროს ჩვენს ქვეყანაში შეიმჩნევა ამ თვალსაზრისით და პარალელები გავავლეთ საზღვარგარეთის ქვეყნების სამედიატორო სისტემებთან.

აღნიშნულ თავში მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს დათმობილი მედიაციის განვითარების ისტორიულ ტრადიციებს. წარმოვაჩინოთ, თუ როგორი იყო სამედიატორო სასამართლოები თავიანთი პირვანდელი იერსახით საქართველოში, რა საქმეებს განიხილავდნენ, რომელ სამართლის ნორმებს ეყრდნობოდნენ, როგორი იყო აღსრულების მექანიზმი და რა ევალუბოდათ მედიატორებს. შედარებულია სვანეთისა და ხევსურეთის სამედიატორო სასამართლოები და გამოკვეთილია ის ნიშან-თვისებები, რომლებიც დღევანდელ მედიაციასაც ახასიათებს.

მედიაციისთვის მიძღვნილი საკითხების შემდგომ განვიხილავთ არბიტრაჟის ცნებას და სახეებს, მის დანიშნულებას, არბიტრაჟისა და საერთო სასამართლოების ურთიერთდამოკიდებულების პრინციპებს, არბიტრაჟის უპირატესობებს და უარყოფით მხარეებს დავის გადაწყვეტის სხვა საშუალებებთან მიმართებაში. სწორედ აქ შევეცადეთ განგვესაზღვრა ზოგადად არბიტრაჟის ცნება, შევადარეთ ქართულ და უცხო ქვეყნის კანონმდებლობაში არსებული სამართლის ნორმები. თავდაპირველად, მიმოვიხილეთ საარბიტრაჟო კანონმდებლობისა და არბიტრაჟების განვითარების სხვადასხვა ისტორიული ეტაპი საქართველოში და ის სიძნელეები, რომლებიც არბიტრაჟს შეხვდა ამ გზაზე. შემდგომ, განსაკუთრებული ადგილი დავუთმეთ საარბიტრაჟო ინსტიტუტის დანიშნულებას. დავასაბუთეთ მისი მნიშვნელობა და აუცილებლობა, რაც თემის აქტუალობასაც ეხმიანება.

კვლევაში აღწერილია არბიტრაჟის სახეები და მათი თავისებურებანი სხვადასხვა ქვეყნის იურისდიქციასთან მიმართებაში. დასასრულს, დეტალურად არის განხილული ის

დადებითი და უარყოფითი მხარეები, რაც არბიტრაჟს ახასიათებს როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოს მასშტაბით. აღნიშნული თავი ზოგად წარმოდგენას გვიქმნის არბიტრაჟსა და მედიაციაზე, ასევე დავის გადაწყვეტის ზოგიერთ სხვა ალტერნატიულ მეთოდზე, მათი ფუნქციონირების თავისებურებებსა და განვითარების ძირითად ასპექტებზე.

ნაშრომის მესამე თავი მთლიანად ეთმობა საქართველოში საარბიტრაჟო სამართალწარმოების რეგულირებასთან დაკავშირებულ პრობლემატიკას. განხილულია საარბიტრაჟო პროცესის ისეთი სტადიები, როგორებიცაა: საარბიტრაჟო შეთანხმების დადება, წინა საარბიტრაჟო მზადება, საარბიტრაჟო განხილვა, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გამოტანა, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრება და გაუქმება, მისი ცნობა და აღსრულება და ამ უკანასკნელზე უარის თქმის საფუძვლები. თითოეული ამ საკითხიდან გამოყოფილია საქართველოს კანონმდებლობაში არსებული შესაბამისი ხარვეზები, განხილულია, თუ რა გავლენას ახდენს აღნიშნული პრობლემები არბიტრაჟების განვითარებაზე საქართველოში. მიმოხილულია საქართველოში არსებული სასამართლო პრაქტიკა, ასევე, თუ როგორ არის რეგულირებული მსგავსი საკითხები უფრო დიდი საარბიტრაჟო გამოცდილების მქონე ქვეყნებში. პარალელები გავლებულია საქართველოს რეალობის გათვალისწინებით და მომზადებულია ნიადაგი საერთაშორისო კანონმდებლობებთან ჰარმონიზაციის გზით შესაბამისი რეკომენდაციების შესამუშავებლად და გასააზრებლად.

განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი ქართული არბიტრაჟისთვის ისეთ მტკივნეულ საკითხებს, როგორებიცაა: საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრება, მისი გაუქმება, ცნობა და აღსრულება და მასზე უარის თქმის სამართლებრივი საფუძვლები. საარბიტრაჟო კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზების უმრავლესობა სწორედ საარბიტრაჟო სამართალწარმოების ამ ეტაპების რეგულირებასთანაა დაკავშირებული. გამოკვეთილია, თუ კანონის რომელ მუხლებს

ესაჭიროებათ დახვეწა და ცვლილება და რა შედეგის მომტანი იქნება იგი.

ნაშრომის მეოთხე თავი ეთმობა სასამართლოს მონაწილეობას საარბიტრაჟო სამართალწარმოების სხვადასხვა სტადიაზე. განსხვავებით ზოგიერთი ევროპული ქვეყნისგან (იტალია, საფრანგეთი, ჰოლანდია, ბელგია და ა.შ.), რომლებშიც არბიტრაჟის მარეგულირებელი ნორმები მთლიანად სამოქალაქო საპროცესო კოდექსშია თავმოყრილი, კანონმდებელმა მიზანშეწონილად ჩათვალა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში ასახულიყო მხოლოდ ის დებულებები, რომლებიც უკავშირდება სასამართლოს მონაწილეობას არბიტრაჟის პროცესში. რაც შეეხება თვით არბიტრაჟს, ამ ინსტიტუტის კერძოსამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, მიჩნეულ იქნა, რომ იგი ცალკე კანონით უნდა მოწესრიგდეს. თუმცა, არბიტრაჟების საქმიანობა უკონტროლოდ არ დარჩენილა. საარბიტრაჟო კანონმდებლობაში, ისევე როგორც პრაქტიკაში არსებული ყველაზე დიდი ხარვეზები, სწორედ სახელმწიფო სასამართლოების მიერ საარბიტრაჟო წარმოებაში ჩარევის ფარგლებს უკავშირდება. ამიტომ, შესაბამისად, ეს სტადიები ცალ-ცალკეა მიმოხილული.

ნაშრომში შევეცადეთ გაგვეანალიზებინა სად და რა ზომით არის მიზანშეწონილი და ეფექტური სასამართლოს მიერ არბიტრაჟებზე ზემოქმედება, რა შემთხვევაში წარმოადგენს ეს ხელშეწყობას პროცესისთვის და რა შემთხვევაში-შეზღუდვას, რაც სრულიად უკარგავს აზრს არბიტრაჟის არსებობას. მიმოხილულია ისეთი საკითხები, როგორებიცაა, სასამართლოს ჩარევის ფარგლები არბიტრის დანიშვნის, აცილებისა და უფლებამოსილების შეწყვეტისას, არბიტრაჟის კომპეტენციასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტისას, სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებების ცნობისა და აღსრულების შემთხვევებში, მტკიცებულებათა მოპოვების დროს და ა.შ. სასამართლოს ჩარევის ფარგლების გონივრულ განსაზღვრას საარბიტრაჟო სამართალწარმოების პროცესში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება არბიტრაჟების ეფექტური ფუნქციონირებისა და საერთოდ მათი არსებობის მხრივ.

დასკვნაში შეჯამებულია თითოეულ კარში განხორციელებული კვლევის შუალედური შედეგები. შემუშავებულია რეკომენდაციები კანონმდებლობაში განსახორციელებელ ცვლილებებსა და პრაქტიკულ საქმიანობაში გასატარებელ ზოგად ღონისძიებებზე. ცვლილებები ეხება საარბიტრაჟო შეთანხმების მარეგულირებელი ნორმების დახვეწას. კანონის შესაბამის მუხლში ხარვეზი იწვევს სააპელაციო სასამართლოს მიერ სადავო სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებას, რასაც ხშირად საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმებისა და უფრო დიდი პრობლემებისკენ მიყვავართ. დასახვეწია არბიტრაჟის კომპეტენციასთან დაკავშირებული საკითხები, ასევე არბიტრაჟის მიერ საარბიტრაჟო სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენების წესი. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრებასა და გაუქმებასთან დაკავშირებულ პრობლემებს. წარმოდგენილია რეკომენდაციები „საჯარო წესრიგის“ ცნების განმარტებასთან დაკავშირებით, რაც არბიტრაჟის განვითარების სხვადასხვა დამაბრკოლებელ ფაქტორს აღმოფხვრის. ასევე დასახვეწია საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულებისთვის მიმდენილი მუხლები, სადაც ერთგვარ გამოსავალს ვთავაზობთ. ზოგადად, კანონში არბიტრაჟის შესახებ თავიდან არის განსასაზღვრი ვადები, უნდა ჩაიდოს დროებითი არბიტრაჟის მომწესრიგებელი ნორმები და ჩაიდოს ერთგვარი მითითება საერთაშორისო არბიტრაჟზე. ცვლილებები უნდა განხორციელდეს კომპლექსურად, როგორც არბიტრაჟის შესახებ კანონში, ასევე სამოქალაქო და სისხლის სამართლის პროცესების მიმართულელებით. აუცილებელია შემცირდეს ბაჟი, მოხდეს არბიტრაჟების პოპულარიზაცია, დაწესდეს არბიტრების კვალიფიკაციის ერთგვარი სტანდარტი, გაღრმავდეს თანამშრომლობა სახელმწიფო უწყებებთან და განხორციელდეს რიგი ღონისძიებებისა, რაც ნაშრომის ბოლოს, დასკვნებსა და რეკომენდაციებში გვაქვს მითითებული. გვჯერა და იმედი გვაქვს, რომ აღნიშნულ მითითებებს აქვს როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული მნიშვნელობა და გარკვეულ როლს ითამაშებს საარბიტრაჟო ინსტიტუტის განვითარების საქმეში.

დასკვნები და რეკომენდაციები

უდავოა, არბიტრაჟის, როგორც კერძო დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმის, როლი და მნიშვნელობა თანამედროვე სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებში. საქმიანი წრის წარმომადგენლები დაინტერესებულნი არიან სამეწარმეო ურთიერთობის პროცესში წარმოშობილი დავების სწრაფად და მათთვის სასურველი პროცედურის შესაბამისად გადაწყვეტით. ამ მხრივ, არბიტრაჟი უდავოდ მოქნილი და ეფექტური საშუალებაა. იგი თავისუფალია სასამართლოსათვის დამახასიათებელი საპროცესო ფორმალიზმისაგან.

ვინაიდან საარბიტრაჟო პროცესი „ურთიერთდაკმაყოფილების ეფექტის“ მქონეა, მხარეები პროცესის მსვლელობისას ერთმანეთს მიიჩნევენ არა როგორც მტერსა და მოწინააღმდეგე მხარეს, არამედ როგორც აუცილებელ მონაწილეს „მეგობრულ პროცესში“ გარკვეული უთანხმოების მოსაგვარებლად, ამიტომ საარბიტრაჟო სამართალწარმოების შედეგი არის უფრო „ერთობლივი“ და „მშვიდობიანი.“ ამის საწინააღმდეგოდ კი სახელმწიფო სასამართლოებს მიიჩნევენ შედარებით „შეურაცხმყოფელად“. იგი მკაცრად გამიჯნავს გამარჯვებულსა და დამარცხებულს. ბიზნესგარემოში სასამართლოში ჩივილი არაპარტნიორულ და არამეგობრულ ტონად ითვლება.

აღსანიშნავია, რომ საერთაშორისო არბიტრაჟი სამეწარმეო სფეროში წარმოშობილი დავების გადაწყვეტის ერთ-ერთ ადვილად და პოპულარულ მექანიზმად ითვლება. მხარეებს ნაკლებად აქვთ სურვილი, რომ მსხვილი საერთაშორისო ეკონომიკური პროექტის წარმატება თუ წარუმატებლობა ერთი რომელიმე სახელმწიფოს სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე იყოს დამოკიდებული, ამიტომ საერთაშორისო არბიტრაჟი ასეთი პროექტებით დაინტერესებულ ბიზნესმენტა ყველაზე ხშირი არჩევანია.

ნაშრომში განხილული გვაქვს არბიტრაჟის დადებითი მხარეები საერთო სასამართლოებთან მიმართებაში. აღნიშნული ფაქტორები

ბიზნესგარემოსთვის მიმზიდველს ხდის დავის გადაწყვეტის ამ ალტერნატიულ საშუალებას. რით არის გამოწვეული, რომ მიუხედავად ამდენი უპირატესობებისა, საქართველოში არბიტრაჟის როლი ერთგვარად დაკნინებულია? რაოდენ პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, მიუხედავად იმისა, რომ არბიტრაჟების მეშვეობით საქმის განხილვა, აღიარებული მოსაზრების თანახმად, უფრო მოქნილი, ხანმოკლე და ნაკლებად ხარჯიანია, მსხვილი კომპანიები ქვეყნის შიგნით წარმოშობილი ქონებრივი დავების მოგვარებისას ხშირ შემთხვევაში უპირატესობას საერთო სასამართლოებს ანიჭებენ. მათ უფრო სტაბილურად და საიმედოდ მიაჩნიათ სასამართლოს გადაწყვეტილება. ეს, თავის მხრივ, იწვევს სახელმწიფო მართლმსაჯულების სისტემის გადატვირთვას და არბიტრაჟის ფუნქციის მოშლას. თუ საერთაშორისო მუდმივმოქმედი არბიტრაჟების რეიტინგი და პოპულარობა საგრძნობლად მატულობს, საქართველოში პირიქით, ქონებრივი დავების გადაწყვეტის ეს ალტერნატიული საშუალება მეტ - ნაკლებად დასუსტებულია და ნდობას კარგავს, როდესაც ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისა და ბიზნესგარემოს გაფართოების ფონზე ის მეტ მნიშვნელობას უნდა იძენდეს.

საარბიტრაჟო ინსტიტუტის ფუნქციონირების ხარისხი და მისი ავტორიტეტი ერთგვარი ინდიკატორია ქვეყანაში არსებულ ბიზნესგარემოსთან მიმართებით, რაც პირდაპირ კავშირშია ინვესტიციების მოზიდვასთან, სხვადასხვა დიდი თუ მცირე პროექტის განხორციელებასა და ბიზნესის განვითარებასთან. საერთაშორისო კანონმდებლობებთან ქართული საარბიტრაჟო კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია და ამ ინსტიტუტის საქმიანობის რეგულირება, საერთაშორისოდ აღიარებული წესების მიხედვით, ბიზნესის სისტემების განვითარებისა და ამ ინსტიტუტის სანდოობის მაჩვენებელია. არბიტრაჟების მეშვეობით დავის გადაწყვეტა არ არღვევს სამეწარმეო კავშირებს. მისი „მშვიდობიანი“ ხასიათის გამო და ხელს უწყობს ურთიერთობების გაღრმავებას. მისი სისწრაფე და მოქნილობა კი თანამედროვე ეკონომიკის განვითარების ტემპებს ესადაგება და გამოტანილი გადაწყვეტილება აქტუალური რჩება.

მეორე ფაქტორი, რომელიც არბიტრაჟების საჭიროებას განაპირობებს, არის საერთო სასამართლოების სისტემის განტვირთვა. ქონებრივი დავები სახელმწიფო სასამართლოების მიერ განსახილველი დავების საკმაოდ დიდ ნაწილს შეადგენს. ეს, ბუნებრივია, დავის გადაწყვეტის დროსა და ხარჯებზეც აისახება. არბიტრაჟი ამ პრობლემის გადაწყვეტის ეფექტური გზაა. იმ ფაქტსაც უნდა გავუსვათ ხაზი, რომ როდესაც მთელი მსოფლიო აღიარებს ამ ინსტიტუტს, ცდილობს ხელი შეუწყოს მას და მაქსიმალურად განავითაროს, საქართველო ვერ დარჩება ამ პროცესებს მიღმა და ვერ მოყვება სამართლებრივ იზოლაციაში. მან ფეხი უნდა აუწყოს საერთაშორისო კანონმდებლობის სრულყოფას და ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში გადმოიტანოს და დანერგოს ის საერთაშორისო ნორმები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ამ ინსტიტუტის განვითარებას.

მესამე, რაც გვინდა გამოვყოთ, არის ის, რომ თავად საარბიტრაჟო საქმიანობა კომერციულია. იგი მოგების მიღებაზე გათვლილი და ბიზნესის სფეროში ერთ - ერთი მნიშვნელოვანი სფეროა. მისი განვითარება პირდაპირ გულისხმობს ბიზნესის ამ სეგმენტის განვითარებას, რაც, ბუნებრივია, ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლისთვის დადებითი მოვლენაა. რაც უფრო ძლიერი და ავტორიტეტული იქნება არბიტრაჟი საქართველოში, მით მეტ მოდავე მხარეს მოიზიდავს დავის გადასაწყვეტად როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საერთაშორისო მასშტაბით, რაც მეტი ფინანსების შემოდინებას და ქვეყნის ავტორიტეტის ზრდას გულისხმობს. მაგალითად, შესაბამისი ხელშეწყობისა და სწორი საკანონმდებლო პოლიტიკის შემთხვევაში, საქართველოს აქვს დიდი რესურსი და პერსპექტივა გახდეს თუნდაც კავკასიის საარბიტრაჟო ცენტრი, რაც ქვეყნისთვის როგორც ეკონომიკური, ასევე პოლიტიკური თვალსაზრისით საკმაოდ მომგებიანი იქნება.

რა ხდის არბიტრაჟს მიმზიდველს? - სისწრაფე, მოქნილობა, მხარეთა ნების უზენაესობა, ეფექტურობა, ნაკლები ხარჯები, გასაჩივრების შეზღუდული შესაძლებლობა, სანდოობა და ავტორიტეტი. სამწუხაროდ, საქართველოში მოქმედ არბიტრაჟებს

სხვადასხვა გარემო-ფაქტორის ზეგავლენით აღნიშნული თვისებები მეტ-ნაკლებად დაკარგული აქვთ: საკანონმდებლო ხარვეზები ხელს უშლიან საქმის სწრაფ და იაფ გადაწყვეტას, პრაქტიკაში დამკვიდრებული ზოგიერთი ფაქტორი მიმზიდველობას უკარგავს მას. ხშირად საუბრობენ ე.წ. „ჯიბის არბიტრაჟებზე“, რაც დიდი პრობლემა და სამწუხარო რეალობაა. ეს საინტერესოა იმ გარემოების გათვალისწინებითაც, რომ უკანასკნელი წლების პრაქტიკის თანახმად, საერთაშორისო საარბიტრაჟო განხილვებში ქართული სახელმწიფოს ან მისი რეზიდენტი ფიზიკური და იურიდიული პირების მონაწილეობის შემთხვევები ხშირდება. მსოფლიო ბაზარზე ქართული საქმიანი წრეების ინტეგრაციის ინტენსივობის ზრდასთან ერთად საერთაშორისო არბიტრაჟის ქართველ მომხმარებელთა რიცხვი კიდევ უფრო გაიზრდება. საკითხის აქტუალობას ამდაგრებს ის გარემოება, რომ ამ სფეროში მოქმედი თითქმის ყველა მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვან საერთაშორისო ხელშეკრულებაში მონაწილეობის მიუხედავად, ქართულ სახელმწიფოს ჯერ კიდევ არ აქვს საერთაშორისო არბიტრაჟის სრულად მარეგულირებელი კანონმდებლობა. საერთაშორისო არბიტრაჟთან დაკავშირებული იურიდიული ლიტერატურა თითქმის არ არსებობს, თუ არ ჩავთვლით რამდენიმე სტატიას ქართულ ენაზე.

აღნიშნული მოსაზრების ლეგიტიმაციისთვის ჩვენს ნაშრომში გამოვყავით სხვადასხვა ხარვეზი და გარემოება, როგორც საკანონმდებლო, ასევე პრაქტიკული კუთხით და შევიძუშავეთ რეკომენდაციები კანონმდებლობის დახვეწის, საერთაშორისო ნორმებთან მისი ჰარმონიზაციის, სწორი პრაქტიკის ჩამოყალიბებისა და არბიტრაჟის ინსტიტუტის პოპულარიზაციის მიზნით:

1. უპირველესი პრობლემა, რომელიც „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესწავლის დროს გამოიკვეთა, საარბიტრაჟო შეთანხმებას უკავშირდება. კანონის თანახმად, „საარბიტრაჟო შეთანხმება არის შეთანხმება, რომლითაც მხარეები თანხმდებიან, განსახილველად გადასცენ არბიტრაჟს ყველა ან ზოგიერთი დავა, რომელიც წარმოიშვა ან შეიძლება წარმოიშვას მათ შორის ამა თუ იმ

სახელმწიფოებო ან სხვა სამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე”. პრაქტიკის შესწავლამ გვიჩვენა, რომ, თუ საარბიტრაჟო შეთანხმებაში ზუსტად არ არის განსაზღვრული რომელ არბიტრაჟს უნდა მიმართონ დავის შემთხვევაში მხარეებმა, სასამართლო უარს ამბობს აღნიშნულ დავაზე მიღებული გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე. ეს იქიდან გამომდინარეობს, რომ სააკელაციო სასამართლომ დაადგინა პრაქტიკა, რომლის მიხედვითაც საარბიტრაჟო დათქმა მხოლოდ მაშინაა კანონშესაბამისი, თუ მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრულია კონკრეტული არბიტრაჟი (არბიტრი), თანაც აღნიშნული დათქმა უნდა იყოს უალტერნატივო. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საარბიტრაჟო შეთანხმება ჩაითვლება შეუსაბამოდ კანონთან და ამის შემდგომ გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე საუბარი, ბუნებრივია, ზედმეტია.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით სააკელაციო სასამართლო განმარტავს, რომ: „არბიტრაჟის შესახებ” საქართველოს კანონის 45-ე მუხლის პირველი ნაწილის ბ.ა ქვეპუნქტის მიხედვით, მხარეს შეიძლება უარი ეთქვას საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო დაადგენს, რომ საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად დავა არ შეიძლება იყოს საარბიტრაჟო განხილვის საგანი.

არბიტრაჟისათვის დავის განსახილველად გადაცემის შეთანხმების შინაარსი უნდა შეესაბამებოდეს მხარეთა ნამდვილ ნებას კონკრეტული სამოქალაქო დავის კონკრეტული არბიტრაჟის მიერ საარბიტრაჟო წესით განხილვაზე. თუ ასეთი დათქმა არ არსებობს, არბიტრაჟი არ არის უფლებამოსილი განიხილოს დავა, ხოლო დავის განხილვის შემთხვევაში არსებობს გადაწყვეტილების გაუქმების თაობაზე საჩივრის დაკმაყოფილების საფუძველი. იქიდან გამომდინარე, რომ მხარეები კონკრეტულ არბიტრაჟზე არ შეთანხმებულან, დაუშვებელია საარბიტრაჟო დათქმიდან ორი ან მეტი არბიტრაჟის განსჯადობა გამომდინარეობდეს. მოქმედი კანონმდებლობა უშვებს არბიტრაჟის მიერ საქმის განხილვას მხოლოდ კონკრეტულ არბიტრაჟზე მხარეთა შეთანხმების არსებობის შემთხვევაში.

აღნიშნულ პრაქტიკას აქვს თავისი უარყოფითი მხარე: ჯერ ერთი, კანონმდებლობაში არ არის ასახული აღნიშნული აკრძალვა. არსად არის ხაზგასმული, რომ მხოლოდ კონკრეტულ არბიტრაჟზე შეიძლება საარბიტრაჟო შეთანხმებაში მითითება. საერთაშორისო ორგანიზაციები შეიძლება ვერ გაეცნონ სააკელაციო სასამართლოების პრაქტიკას საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობასა და აღსრულებასთან დაკავშირებით და „ხაფანგში“ აღმოჩნდნენ. მეორეც, როცა, თუნდაც, მხარეს გააზრებული აქვს ზემოაღნიშნული, შეიძლება დაირღვეს თანასწორობის პრინციპი. როდესაც სუსტი საბაზრო პოზიციის მქონე მხარე შეთანხმებას დებს დომინანტ პარტნიორთან, ხშირად ისეა დაინტერესებული ამა თუ იმ კონტრაქტის გაფორმებით, რომ თანხმდება მეორე მხარეს მისთვის ხელსაყრელ არბიტრაჟზე. სწორედ აქ იჩენს თავს „ჯიბის არბიტრაჟების“ პრობლემა, ფაქტობრივად, დომინანტი მხარე უპირატესობას იღებს, ხოლო სუსტი მხარე იჩაგრება.

გასაგებია კანონმდებლის პოზიცია, თუ რატომ სურს საარბიტრაჟო შეთანხმებაში არბიტრაჟი კონკრეტულად იყოს მითითებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში, როდესაც მხარეებს შორის უკვე არსებობს დავა, რთულდება ნებისმიერ საკითხზე შეთანხმება, მით უმეტეს, თუ რომელმა ინსტიტუტმა უნდა გადაწყვიტოს დავა, ამიტომ საარბიტრაჟო შეთანხმება უნდა შეიცავდეს იმ მინიმუმს, რომელიც უდავოს გახდის მხარეთა ნებას.

მეორე მხრივ, გამოსავალი შეიძლება იყოს ყოფილიყო შემდეგი: თუ მხარეები საარბიტრაჟო შეთანხმებაში მიუთითებენ რამდენიმე ალტერნატიულ არბიტრაჟს, ხოლო დავის დაწყებისას ვერ შეთანხმდებიან კონკრეტულ არბიტრაჟზე, სწორედ აქ ჩაერიოს სასამართლო და დადგენილი წესით თვითონ შეურჩიოს მხარეებს შეთანხმებაში მითითებული არბიტრაჟებიდან ერთ-ერთი მისაღები. მიგვაჩნია, რომ ეს უფრო გააადვილებს პროცესს და ამასთანავე თავიდან აგვაცილებს უკვე გადაწყვეტილი დავის თავიდან განხილვას, რაც დამატებით დროსთან და ხარჯებთანაა დაკავშირებული. ეს გასათვალისწინებელია იმ მხრივაც, რომ მართალია ამჟამად საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს ad hoc

არბიტრაჟებს და არსადაა დარეგულირებული მათი შექმნისა და საქმიანობის წესი, მაგრამ ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებასა და უფრო მრავალფეროვანი სამეწარმეო ურთიერთობების ჩამოყალიბებასთან ერთად, ასევე საერთაშორისო კანონმდებლობებთან ჰარმონიზაციის გზაზე, სხვადასხვა სპეციფიკური დავიდან გამომდინარე, სიტუაციამ შეიძლება მოითხოვოს ad hoc ინსტიტუტის დანერგვაც. ამ შემთხვევაში კიდევ უფრო გართულდება საარბიტრაჟო შეთანხმებაში ერთი რომელიმე კონკრეტული არბიტრაჟის მითითება და საბოლოოდ ამ მოთხოვნის აუცილებლობა აზრს დაკარგავს.

ზემოთ აღნიშნულის გარდა, მომზადდა ალტერნატიული რეკომენდაცია. მეტი სიცხადისა და სადავო სიტუაციების თავიდან ასაცილებლად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-8 მუხლის 1-ლი პუნქტი ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „საარბიტრაჟო შეთანხმება არის შეთანხმება, რომლითაც მხარეები თანხმდებიან, განსახილველად გადასცენ კონკრეტულ არბიტრაჟს ყველა ან ზოგიერთი დავა, რომელიც წარმოიშვა ან შეიძლება წარმოიშვას მათ შორის ამა თუ იმ სახელშეკრულებო ან სხვა სამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე.“

2. შემდეგი პრობლემა, რომელიც ნაშრომზე მუშაობის პროცესში გამოიკვეთა, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა გასაჩივრებისა და გაუქმების შესაძლებლობას ეხება. გვინდა ხაზი გავუსვათ, რომ აღნიშნული საკითხები გადამწყვეტია არბიტრაჟის ეფექტურად ფუნქციონირებისთვის. განიხილავენ რა არბიტრაჟის უპირატესობას სახელმწიფო სასამართლოსთან მიმართებაში, ერთ-ერთ მთავარ დადებით მხარედ მეცნიერები არბიტრაჟის გადაწყვეტილების გასაჩივრების შეზღუდულ შესაძლებლობას მიიჩნევენ. სწორედ ამ თავისებურებაზეა დამოკიდებული არბიტრაჟების სისწრაფე და სიიაფე. აღნიშნულის გამო კანონმდებელი განსაკუთრებული სიფრთხილით უნდა მიუდგეს ამ სფეროს, რათა არ დაუკარგოს არბიტრაჟებს მიმზიდველი თვისება.

საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა გასაჩივრებისა და გაუქმების

საკითხებს ეხება „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 თავი. 42-ე მუხლში ზუსტად არის ჩამოყალიბებული ყველა ის პუნქტი, რომელიც შეიძლება გახდეს აღნიშნული პროცედურის საფუძველი. მათ შორის: სასამართლო უფლებამოსილია გააუქმოს საქართველოში გამოტანილი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება იმ შემთხვევაში, თუ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება საჯარო წესრიგს.

საჯარო წესრიგთან დაკავშირებული საკითხები ნაშრომში დეტალურად გვაქვს განხილული. იგი საკმაოდ ბუნდოვანი ცნებაა. არც ქართულ, არც საერთაშორისო კანონმდებლობებში ზუსტად არაა განმარტებული საჯარო წესრიგის რაობა. ქართულ რეალობაში სააპელაციო სასამართლო ყოველი კონკრეტული საკითხის განხილვის დროს თვითონ საზღვრავს ესა თუ ის ფაქტი შეიძლება თუ არა ჩაითვალოს საჯარო წესრიგის დარღვევად. ეს ფორმალურად გულისხმობს, რომ სასამართლოს ნებისმიერი საფუძველით შეუძლია გააუქმოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება, რასაც საჯარო წესრიგის დარღვევად მიიჩნევს. სიტუაციას ართულებს ისიც, რომ ვინაიდან სააპელაციო სასამართლოების გადაწყვეტილება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით უზენაეს სასამართლოში არ საჩივრდება, არ არსებობს ერთიანი სასამართლო პრაქტიკა ან მითითება. ბუნებრივია, სააპელაციო სასამართლოების კომპეტენტურობასა და მიუკერძოებლობაში ეჭვის შეტანა დაუშვებელია, მაგრამ აღნიშნული პუნქტი სერიოზულ კითხვის ნიშნებს ბადებს მოდავე მხარეებისთვის, მით უმეტეს, რომ სააპელაციო სასამართლოს მიერ ამ საფუძველით გაუქმებული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა რიცხვი საკმაოდ დიდია. მათთვის არბიტრაჟისადმი მიმართვა დროის კარგვა გახდება, თუ სახელმწიფო სასამართლოს არ ექნება მკაცრად განსაზღვრული ინსტრუქცია, თუ რა პირობების დარღვევისას გააუქმოს არბიტრაჟის გადაწყვეტილება.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, განმეორებითი პროცესებისა და ხარჯების თავიდან აცილების მიზნით მოდავე მხარეები თავიდანვე სახელმწიფო სასამართლოს მიანიჭებენ უპირატესობას დავის გადასაჭრელად, მით უმეტეს, რომ აღნიშნული პუნქტი

გათვალისწინებულია საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების, აგრეთვე მათზე უარის თქმისადმი მიძღვნილ მუხლებშიც.

გამოსავალი შეიძლება მდგომარეობდეს შემდეგში: კანონში უფრო კონკრეტულად განიმარტოს საჯარო წესრიგის ცნება, მინიმუმ განისაზღვროს ის ძირითადი მიმართულებები, რასაც იგი მოიცავს ან საერთოდ ამოღებულ იქნას და მოცემულ მუხლს დაემატოს გადაწყვეტილების გაუქმების კონკრეტულად იმ საფუძვლების ჩამონათვალი, რასაც კანონი საჯარო წესრიგის ცნებაში გულისხმობდა. მეორე მხრივ, კანონმდებელმა აღნიშნული ცვლილება შეიძლება ჩათვალოს საშიშად, ვინაიდან საჯარო წესრიგის ბუნდოვანი ცნება ერთგვარი დამცავი მექანიზმია საერთაშორისო არბიტრაჟების ისეთი გადაწყვეტილებების ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის შემთხვევებში, რომელიც ქვეყნისთვის მისაღები არ არის და საზიანოა.

მეცნიერთა აზრით, საჯარო წესრიგის ცნება ზოგ შემთხვევაში გამოსავალია, ე.წ. „უკან დასახევი გზა“. ასეთ მდგომარეობაში, თუ კანონმდებელი უარს იტყვის აღნიშნული ტერმინის განმარტებაზე, უნდა მკაცრად ჩამოყალიბდეს ერთიანი სასამართლო პრაქტიკა, როდესაც სააპელაციო სასამართლო საჯარო წესრიგთან წინააღმდეგობის თაობაზე გადაწყვეტილებას მიიღებს არა მხოლოდ საკუთარი შეხედულებით, არამედ სასამართლო პრაქტიკის გათვალისწინებით. ამ შემთხვევაში მხარეებიც გაცილებით უკეთ იქნებიან ინფორმირებულნი, თუ რა შემთხვევაში უნდა ელოდონ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმებას და რა პროცესუალური დარღვევები უნდა აიცილოს თავიდან არბიტრაჟმა. ეს უკვე ნაწილობრივ მაინც აღმოფხვრის პრობლემას. საჯარო წესრიგის ცნებასთან დაკავშირებული პრობლემა ვრცელდება ამ კანონის სხვა მუხლებზეც, რომლებიც ეხება გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებას და მასზე უარის თქმის საფუძვლებს.

3. კიდევ ერთი ხარვეზი გამოიკვეთა ამავე მუხლის მე-3 პუნქტის შესწავლისას, რომლის თანახმადაც: გასაჩივრების

შემთხვევაში საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება არ შეჩერდება. სასამართლოს უფლება აქვს, მხარის შუამდგომლობით, შეაჩეროს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება არა უმეტეს 30 დღით, თუ წარმოდგენილი იქნება შესაბამისი უზრუნველყოფა.

პრაქტიკაში ვხვდებით ისეთ საქმეებს, როდესაც აღსრულება განხორციელდება, ხოლო ამის შემდგომ გადაწყვეტილება უქმდება. ასეთ სიტუაციაში მეტად ძნელდება პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენა და ხშირად ზიანის ანაზღაურება. დავის გადაწყვეტის ნაცვლად მივიღვართ უფრო დიდ სადავო სიტუაციამდე. ბუნებრივია, ნათელია, რატომ არ სურს კანონმდებელს შეაჩეროს აღსრულების პროცესი. ეს არბიტრაჟის სისწრაფესა და ეფექტურობაზე მოახდენს ზეგავლენას და აღსრულება გაიწელება დროში. მიგვაჩნია, რომ მოსარჩელე მხარის პასუხისმგებლობით შესაძლებელი უნდა იყოს აღსრულების შეჩერება სააპელაციო სასამართლოში გადაწყვეტილების გამოტანამდე, მით უმეტეს, რომ ძირითად შემთხვევებში გასაჩივრება უსაფუძვლოდ არ ხდება. ამით თავიდან ავიცილებთ აღსრულების შემდგომ პირვანდელი მდგომარეობის დაბრუნებასთან დაკავშირებულ პრობლემებს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ვთვლით, რომ 42-ე მუხლის მე-3 პუნქტი უნდა ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: გასაჩივრების შემთხვევაში საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება შეიძლება შეჩერდეს მხარის შუამდგომლობით სასამართლოს მიერ საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანამდე, თუ წარმოდგენილი იქნება შესაბამისი უზრუნველყოფა.

4. ჩვენი მოსაზრებით, ერთგვარი ხარვეზია დაშვებული „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის 45-ე მუხლში, რომლის თანახმადაც: „იმ ქვეყნის მიუხედავად, სადაც გამოტანილ იქნა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება, ამ გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე მხარეს შეიძლება უარი ეთქვას, თუ...“ და მითითებულია საფუძვლების ჩამონათვალი.

საჯარო წესრიგის ბუნდოვანებასთან დაკავშირებულ საკითხებს აქ აღარ შევხებით, თუმცა გასარკვევია ამ საფუძვლების არსებობისას მხარეს „შეიძლება“ უარი ეთქვას, თუ ეს კანონის მოთხოვნაა და

სავალდებულო ხასიათს ატარებს? როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამასთან დაკავშირებით იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს მოსაზრება, რომ ამგვარი განმარტება მხოლოდ ტექნიკური შეცდომაა. ნიუ-იორკის კონვენციის ოფიციალური ავთენტური თარგმანი არსებობს ინგლისურ, ფრანგულ, ესპანურ, ჩინურ და რუსულ ენებზე. თითოეული მათგანი თანაბარი ძალის მქონეა. ამ მუხლთან დაკავშირებული ჩანაწერი ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე არსებულ დოკუმენტში ერთმანეთისაგან განსხვავდება. კერძოდ, ინგლისური თარგმანი ითვალისწინებს დისკრეციულ ჩანაწერს, რომ მხარეს შეიძლება უარი ეთქვას, ხოლო ფრანგული ტექსტი გამორიცხავს ამგვარ დისკრეციას და სასამართლოს ვალდებულებას აკისრებს ყოველგვარი დისკრეციის გარეშე კონკრეტული საფუძვლის არსებობისას უარი თქვას გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე. სასამართლოსათვის დისკრეციის მინიჭება, ვფიქრობ, ეწინააღმდეგება კონვენციის მიზნებს. მივიჩნევთ, რომ კონვენციით გათვალისწინებულია სასამართლოს ვალდებულება უარი თქვას კანონის დარღვევით მიღებული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე. შესაბამისად, სასურველია, ამ მუხლში შევიდეს ცვლილება და აღნიშნული პუნქტი ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „იმ ქვეყნის მიუხედავად, სადაც გამოტანილ იქნა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება, ამ გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე მხარეს უარი უნდა ეთქვას თუ:“ და შემდგომ საფუძვლების ჩამონათვალი. ეს ცვლილება თავიდან აგვაცილებს კანონის არასწორად განმარტების შესაძლებლობას და მეტ სიცხადეს შეიტანს პროცესში.

5. უნდა დაიხვეწოს და ჩამოყალიბდეს მედიაციასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა და აღმოიფხვრას სამოქალაქო პროცესში არსებული ხარვეზები, რომლებიც ხელს უშლის ამ ინსტიტუტის სრულფასოვნად ფუნქციონირებას.

6. მხოლოდ საკანონმდებლო ცვლილებებით ძნელია არბიტრაჟის ეფექტური ფუნქციონირების უზრუნველყოფა. საჭიროა კომპლექსური მიდგომა. სასურველია სახელმწიფომ არბიტრაჟის პოპულარიზაციისკენ აქტიური ნაბიჯები გადადგას და

მას ფინანსური და სამართლებრივი დახმარება გაუწიოს.

7. მართალია, არსებობს არბიტრაჟთა ასოციაცია, მაგრამ მიგვაჩნია, რომ ეს საკმარისი არ არის. სასურველია იგი აღიჭურვოს დამატებითი ფუნქციებითა და საშუალებებით, ან შეიქმნას არბიტრაჟთა კავშირი ან არბიტრთა კოლეგია (მსგავსად ნოტარიუსთა პალატის ან ადვოკატთა ასოციაციისა), რომელშიც გაწევრიანებული იქნებიან არბიტრაჟები. ეს ორგანო მჭიდრო კავშირში უნდა იყოს სახელმწიფო სტრუქტურებთან, როგორც არის იუსტიციის სამინისტრო, ეკონომიკის სამინისტრო და სხვა დაწესებულებები. აღნიშნულს უნდა გააჩნდეს თავისი სტრუქტურა, მონიტორინგის, პიარის, ტექნიკური მომსახურების, რეგისტრაციის, საერთაშორისო ურთიერთობებისა და სხვა დანაყოფები. უნდა შეიქმნას შიდა ელექტრონული ქსელი (ე.წ. Intranet), სადაც რეგისტრირებული და სისტემატიზებული იქნება ყველა საარბიტრაჟო საქმე, რაც არბიტრაჟებში განიხილება კონფიდენციალობის სრული დაცვით. უნდა ზუსტად იქნას შედგენილი და სისტემაში მოყვანილი არბიტრთა სიები არბიტრთა მონაცემების მითითებით.

აღნიშნული ორგანიზაცია კონსულტაციებს გაუწევს მოდავე მხარეებს, მიუთითებს მათთვის შესაბამის არბიტრაჟებზე, იმუშავებს საარბიტრაჟო ინსტიტუტის პოპულარიზაციაზე როგორც საკანონმდებლო, ასევე პრაქტიკული და საერთაშორისო კუთხით. მოიზიდავს დავებს როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე საერთაშორისო მასშტაბით. აღნიშნული ორგანიზაციის არსებობა საშუალებას მოგვცემს არბიტრაჟებმა უფრო მჭიდროდ ითანამშრომლონ როგორც ერთმანეთთან, ასევე სახელმწიფოსთან. ელექტრონული წარმოება და შიდა ქსელი ხელს შეუწყობს საქმეების სისტემატიზაციას, ჩამოყალიბდება საერთო სტატისტიკა, რაც დღეს არ გაგვაჩნია. არბიტრები უფრო მკაცრად გაკონტროლდებიან ეთიკის კოდექსისა თუ სხვა საკანონმდებლო დარღვევების კუთხით და აღარ იქნება საჭირო სასამართლოს მხრიდან არბიტრაჟების ასეთი მკაცრი მონიტორინგი, მეორე მხრივ, ეს ორგანიზაცია იქნება არბიტრთა უფლებების დამცველი, საკანონმდებლო

ინიციატივებით დაიცავს არბიტრაჟებს სასამართლოების ზედმეტი წნეხისგან. დროთა განმავლობაში მას შეუძლია სახელმწიფო სასამართლო შეცვალოს კიდევ საარბიტრაჟო საქმიანობაში ჩარევის ზოგიერთ საფეხურზე (მაგ.: არბიტრთა შერჩევა).

8. როგორც ნაშრომში აღინიშნა, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების გაუქმების ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი არბიტრთა არაპროფესიონალიზმია. უნდა დაწესდეს კვალიფიკაციის ერთგვარი სტანდარტი. აუცილებელია, რომ არბიტრთა და ექსპერტთა სიები დაკომპლექტებული იქნას პროფესიონალი პირებით. ისინი უნდა წარმოადგენდნენ თავიანთი დარგის პროფესიონალებს და ჰქონდეთ შესაბამისი რეპუტაცია. აღნიშნულ პირთა სია შეიძლება ასევე მოიცავდეს საერთაშორისო დონის არბიტრებსა და ექსპერტებს, რომლებიც არ არიან საქართველოს მოქალაქენი. ზოგიერთ შემთხვევაში არბიტრად იწვევენ პირს, რომელიც არ არის იურისტი, მაგრამ თავისი დარგის კარგი მცოდნე და ექსპერტია. ასეთ სიტუაციაში აუცილებელია აღნიშნული პირი გაერკვეს ელემენტარულ პროცესუალურ ნორმებსა და საარბიტრაჟო კანონმდებლობაში, რათა პროცესის დროს დაშვებულმა თუნდაც პატარა ხარვეზმა არ გამოიწვიოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმება. ამისთვის ზემოთ აღნიშნულ ორგანიზაციასთან უნდა შეიქმნას არბიტრთა მომზადებისა და კვალიფიკაციის საერთაშორისო ცენტრი, სადაც გამოცდილი არბიტრები და იურისტები თავიანთ ცოდნასა და გამოცდილებას გაუზიარებენ კოლეგებსა და მსურველებს.

9. მიზანშეწონილია არბიტრაჟის საერთაშორისო მასშტაბით პოპულარიზაცია. აღნიშნულის მიღწევა შეიძლება სპეციალური სემინარების, კონფერენციებისა და ფორუმების ჩატარებით, სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციასთან მჭიდრო ურთიერთკავშირით.

საქართველომ გრძელი გზა განვლო არბიტრაჟის საყოველთაოდ მიღებული პრინციპების ქვეყანაში დამკვიდრებისათვის. დღეს ის ეტაპია, როცა არბიტრაჟი არა მხოლოდ საყოფაცხოვრებო ან მცირე და ვიწრო პროფილის მეწარმეთა დავების გადაწყვეტის მექანიზმი

უნდა იყოს, არამედ პროფესიონალიზმითა და პოპულარობით, თუნდაც ახლო მომავალში, კონკურენცია უნდა გაუწიოს ისეთ საერთაშორისო ინსტიტუტებს, როგორებიცაა: სტოკჰოლმის სავაჭრო სამრეწველო პალატასთან არსებული საარბიტრაჟო ინსტიტუტი, ლონდონის საერთაშორისო საარბიტრაჟო სასამართლო, ჰოლანდიის საარბიტრაჟო ინსტიტუტი, სინგაპურის საერთაშორისო საარბიტრაჟო ცენტრი, შვეიცარიის საარბიტრაჟო ასოციაცია და სხვა. ამ ყველაფრის მისაღწევად კონკრეტული არბიტრაჟების ძალისხმევა არ კმარა. უნდა იყოს სახელმწიფოს ძლიერი ნება, რათა საარბიტრაჟო ინსტიტუტმა დაიკავოს ღირსეული ადგილი. საჭიროა დახმარება ფინანსური, ინტელექტუალური, ინფრასტრუქტურული და ტექნიკური კუთხით, თუკი გვინდა, რომ მივიღოთ ღირსეული, ეფექტური არბიტრაჟები. სახელმწიფო და არბიტრაჟი არ უნდა იყვნენ კონკურენტი მხარეები, ისინი საერთო საქმეს უნდა ემსახურებოდნენ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, გვინდა კიდევ ერთხელ გავუსვათ ხაზი ნაშრომის აქტუალობას. ბუნებრივია, არბიტრაჟი არ არის პანაცეა ეკონომიკის განვითარებისთვის, მაგრამ ის ბიზნესის განუყოფელი ნაწილია. საარბიტრაჟო ინსტიტუტის განვითარება კი ქვეყნის წინსვლას თავის წვლილს შემატებს. ყოველივე ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე და ქართული რეალობის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საქართველოში დღეს მოქმედ კანონმდებლობაში შევიდეს ცვლილებები, უნდა შეიქმნას მეგობრული გარემო არბიტრაჟებისთვის, უნდა გაიზარდოს არბიტრაჟის ინსტიტუტის, როგორც დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმის, სანდოობა და პოპულარობა, აღმოიფხვრას საქართველოში არბიტრაჟის ინსტიტუტის განვითარების შემაფერხებელი საკანონმდებლო ხარვეზები, უზრუნველყოფილ იქნას „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის ნორმების „საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის შესახებ“ UNCITRAL-ის მოდელურ კანონთან სრული შესაბამისობა, დაზუსტდეს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გასაჩივრებისა და გაუქმების საფუძვლები,

შეიქმნას არბიტრთა მაღალი საკვალიფიკაციო სტანდარტი, ჩამოყალიბდეს სასამართლო პრაქტიკა და დაიხვეწოს საარბიტრაჟო სამართალწარმოების კულტურა. აღნიშნული ღონისძიებების გატარებისა და სახელმწიფოს მხარდაჭერის ფონზე გაიზრდება არბიტრაჟებისადმი ნდობა და მათი პოპულარობა. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება ჩვენი ნაშრომი.

ბიბლიოგრაფია

ძირითადი პერიოდული გამოცემები

1. ბინდერი პ., 2007, „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარები, *ქართული სამართლის მიმოხილვა*, 10 (2-3) 182-203;
2. ბრანდტი ა., 1998, „საერთაშორისო სავაჭრო პალატის ახალი საარბიტრაჟო წესები“, *ქართული სამართლის მიმოხილვა*, (2-3) 84-87;
3. გოთუა ლ., 2007, კერძო დავების ალტერნატიული წესით განხილვის თავისებურებანი ქართული და გერმანული სამართლის მიხედვით, *მართლმსაჯულება*, (2), 135-146;
4. კენკიშვილი ვ., 2002, სუბსიდიების საერთაშორისო-სამართლებრივი მოწესრიგება, *ადამიანი და კონსტიტუცია* 4;
5. კნიპერი რ., 1998, საარბიტრაჟო სასამართლოსა და სახელმწიფო სამართალწარმოების შედარება, *ქართული სამართლის მიმოხილვა* 1, 66-68;
6. შაფაქიძე ი., 1998, „საერთაშორისო არბიტრაჟი: სტოკჰოლმის სავაჭრო პალატის საარბიტრაჟო ინსტიტუტი“, *ქართული სამართლის მიმოხილვა* 4, 23-28;
7. წკრიალაშვილი, გ., 1999, უცხოეთის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების საერთაშორისო-სამართლებრივი მექანიზმები, *სამართალი*, (5), 51

8. Anderson, A. M., Young C. A., Razavi B., 2008, International Arbitration: The Only Way to Resolve Multi-Jurisdictional Patent Disputes in a Single Forum, *Transnational Dispute Management*, 1;
9. Fry J. D., 2009, Désordre Public International under the New York Convention: Wither Truly International Public Policy, *Oxford Journals, Chinese Journal of International Law*, 8 (1), 81-134;
10. Hyder A. A., Baker M. C., 2002, A Cross-Comparison of Institutional Mediation Rules, *Dispute Resolution Journal*, 57 (2), 73-81;
11. Krause J., 2007, Settling in on the Web, *ABA Journal*, 40
12. Pryles M., 2007, Reflection on Transnational Public policy, *Journal of International Arbitration*, 24 (1), 1-8;

ძირითადი წიგნები და მონოგრაფიები

13. გაბისონია ზ., 2006, *ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი*, თბილისი, მერიდიანი;
14. გამყრელიძე ს., 2000, *საერთაშორისო კერძო სამართლის შესავალი*, თბილისი, ბონა კაუზა;
15. გიორგაძე გ., ზაძაძე ვ., 2007, *კერძო არბიტრაჟი*, თბილისი, CIDR;
16. გოთუა ლ., 2010, *უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებისა და უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღსრულება*, სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი;

17. დავითაშვილი გ., 2001, *სამედიატორო სასამართლო ანუ „რჯული“ ხევსურეთში*, თბილისი თსუ;
18. დავითაშვილი გ., 2002, *სამედიატორო სასამართლო სვანეთში*, თბილისი, თსუ;
19. დავითაშვილი გ., 2004, *სასამართლო ორგანიზაცია და პროცესი ქართულ ჩვეულებით სამართალში*, თბილისი, თსუ;
20. ზამბახიძე თ., 2004, *საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟი (პრობლემები და პერსპექტივა)*, პროფესორ ზურაბ ახვლედიანის ხსნოვნისადმი მიძღვნილი კრებული, თბილისი, მერიდიანი;
21. იოსელიანი ალ., 2010, *მოქნილი მეთოდის უპირატესობა ხისტ მეთოდთან შედარებით სახელმწიფოებში საკოლონიო სამართალში*, სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი;
22. ლილუაშვილი თ., 2001, *საერთაშორისო კერძო არბიტრაჟი*, თბილისი, ჯისიაი;
23. ოსტერმილერი ს. მ., სვენსონი დ. რ., 2014, *დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებები საქართველოში*, თბილისი, მერიდიანი;
24. ცერცვაძე გ., 2002, *საერთაშორისო არბიტრაჟი*, თბილისი, ზონა კაუზა;
25. ცერცვაძე გ., 2008, *საერთაშორისო საარბიტრაჟო განხილვის წინაპირობები (შედარებითი ანალიზი)*, სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტი;

26. ცერცვაძე გ., 2010, *მედიაცია, დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული ფორმა (ზოგადი მიმოხილვა)*, თბილისი, მერიდიანი.
27. ცერცვაძე გ., 2012, *საერთაშორისო არბიტრაჟი*, თბილისი, მერიდიანი;
28. ცისკაძე მ., 2012, *საქართველოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების სფეროში სასამართლოს ჩარევის ფარგლები*, რომან შენგელიას 70 წლის საიუბილეო კრებული, სამართლის პრობლემები, თბილისი, სამართალი;
29. Andrews N., 2008, *Mediation: A Pillar of Civil Justice in Modern English Practice*, *Zeitschrift fur Zivilprozess International*, Koln, Carl Heymann;
30. Antaki, N. N., 2006, *Cultural Diversity and ADR Practices in the World*, *Goldsmith, J.C./Ingen-3 Housz, Arnold,/Pointon, Gerald H. (editors) ADR in Business, Practice and Issues across 33 Countries and Cultures*, New York, Kluwer Law International;
31. Born G., 2010 *International Arbitration and Forum Selection Agreements: Drafting and Enforcing*, 3rd Edition, Great Britan, Kluwer law International;
32. Berger K.P., 2006, *Private Dispute resolution in International Business, Negotiation, Mediation, arbitration*, case study, Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International;
33. Cole S. R., Blankley K. M., 2005, *Arbitration, Handbook of Dispute Resolution*, Moffitt and Bordone Publishing;
34. Connerty A., 2006, *Manual of International Dispute Resolution*, London, Commonwealth Secretariat;

35. Goldsmith J.C., Ingen – Housz A., Pointon G. H. (Editors), 2006, *ADR in Business, Practice and Issues across Countries and Cultures*, New York, Kluwer law International;
36. Guillemin, J-F., 2006, *Reasons for Choosing Alternative Dispute Resolution*, in: Goldsmith J.C., Ingen – Housz A., Pointon G. H. (Editors), 2006, *ADR in Business, Practice and Issues across Countries and Cultures*, New York, Kluwer law International;
37. Herrman, M, S., 2006, *The Blackwell Handbook of Mediation, Bridging Theory, Research and Practice*, Oxford, Blackwell Publishing;
38. Jarrosson Ch., 2006, *Legal Issues Raised by ADR*, in: Goldsmith J.C., Ingen – Housz A., Pointon G. H. (Editors), *ADR in Business, Practice and Issues across Countries and Cultures*, New York, Kluwer law International;
39. Jenkins J., Stebbings S., 2006, *International Construction Arbitration Law, Arbitration context series*, Alphen aan de Rijn, Kluwer law International;
40. Kroll S., Mistelis L., Perales V., Rogers V., 2011 *International Arbitration and International Commercial Law: Synergy Convergence and Evolution*, Kluwer law International;
41. Moses M. L., 2008, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, Cambridge, CUP;
42. Pointon A., Gerald H., (editors), 2011, *ADR in Business, Practice and Issues across Countries and Cultures*, New York, Kluwer law International;
43. Roberts M., 2008, *Mediation in Family Disputes, Principles of Practice, Third Edition*, Padstow, Ashgate;

44. Spencer D., Brogan M., 2006, *Mediation Law and Practice*, New York, Cambridge University Press;
45. Sanders P., 2004, *The work of UNCITRAL on arbitration and conciliation*, The Hague, Kluwer law International;
46. Wallgren C., 2006, *ADR and Business*, in: Goldsmith J.C., Ingen – Housz A., Pointon G. H. (Editors), *ADR in Business, Practice and Issues across Countries and Cultures*, New York, Kluwer law International;
47. Wolrich P. M., 2006, *ADR under the ICC ADR Rules*, *ADR in Business, Practice and Issues across Countries and Cultures*, New York, Kluwer law International;
48. Gabriel S., 2008, *Die Haftung des Mediators im Schweizerischen Rechtssystem*, Bern, STÄMPFLI;
49. Girsberger D., 2005 *Internationale Sciedsgerichtsbarkeit*, in der: *Festschrift für Franz Kellerhals zum 65. Geburtstag, Rechtsetzung und Rechtsdurchsetzung Zivil- und schiedsverfahrensrechtliche Aspekte*, Bern, STÄMPFLI;
50. Lionnet A., 2007, *Schiedsgerichtsbarkeit in Deutschland*, Nürnberg, Foerster Rutow;
51. Lüke S., 2003, *Punitive damages in der Schiedsgerichtsbarkeit*, Tübingen, Mohr Siebeck;
52. Musielak H.-J., 2002, *Grundkurs ZPO*, München, C.H.Bec;
53. Sensburg R., 2003, *Mediation und ihre Implementierung in Deutschland und Europa*, Schieds VZ;

54. Schütze R, A., 2009, *Rechtsverfolgung im Ausland, Prozessführung vor ausländischen Gerichten und Schiedsgerichten, 4. Auflage*, Berlin, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-Gmb;
55. Söderlund C., 2004, *Vergleichender Überblick zur Schiedsgerichtsbarkeit in Deutschland, England, Russland und Schweden*, Stockholm, SchiedsVZ;
56. Stumpf C. A., 2006 *Alternative Streitbeilegung im Verwaltungsrecht*, Tübingen, Mohr Aiebeck;
57. Thomas/Putzo, 2002, *ZPO Kommentar*, München, beck;
58. Бушев А.Ю., Макарова О.А., Попондопуло В.Ф., 2003, *Коммерческое право зарубежных стран*, Москва, Санкт-Петербург, Минск, „Питер.”
59. Бейкер и Макензи, 2001, *Международный коммерческий арбитраж*, Москва, ВЕК;
60. Богуславский М.М., 2002, *Международное частное право*, Москва, ЮРИСТЪ;
61. Дмитриева Г.К., 1997, *Международный коммерческий арбитраж*, Москва, ПРОСПЕКТ;
62. Ковалевский М., 1886, *Современный обычай и древний закон*, Т II, Москва;